

Alulról jövő kezdeményezések a terület-, és településfejlesztésben

Szemerédi Eszter: PhD hallgató, Széchenyi István Egyetem, Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola (szemeredi.eszter@sze.hu)

Absztrakt: E tanulmány a hatalom felsőbb szintjeiről indított „top-down” fejlesztéssel szemben a „bottom-up” jellegű, alulról jövő területfejlesztési kezdeményezéseket állítja a vizsgálódás középpontjába. A célja, hogy érzékeltesse a helyi szint fontosságát, és bemutassa a 2010 és 2015 közötti időszakban a helyi közösség által vezérelt, sikeresen megvalósított fejlesztéseket, kezdeményezéseket. A felvonultatott példákon keresztül szemlélteti, hogy milyen lehetőségei vannak ma egy térségnek, településnek saját sorsa kézbe vételéhez. A tanulmány egyben egy állapotképet is ad az ilyen típusú területfejlesztési formációkról és a jó gyakorlatok bemutatásával lendületet kíván adni a jövőbeni alternatív kezdeményezésekhez.

Kulcsszavak: bottom-up fejlesztés, közösség által vezérelt fejlesztés, helyi gazdaságfejlesztés, településfejlesztés

Abstract: There is a growing number of publications emphasizing, that decision-makers should give more room for bottom-up thinking and approaches, that local actors have to be given awareness and capacities to play an active role in the development course of their own area. This study examines the implementation of successful Hungarian bottom-up initiatives over a given time period, between 2010 and 2015. Its aim is to assess and compare these alternative initiatives, and in doing so to provide an overview of such approaches. An additional objective of this study is to give further impetus to future bottom-up initiatives through presenting examples of good practice.

Keywords: territorial development, bottom-up approaches, community-led development, local development

BEVEZETÉS

A globalizáció folyamatának ellenpólusaként hazánkban is felerősödött az úgynevezett helyi identitástudat, és megjelentek a különféle helyi, és regionális szerveződések (Áldorfai-Topa, 2015). A helyi közösségek felismerték, hogy versenyképességük megőrzése érdekében a helyi erőforrásokra és értékekre alapozva kell a települési és térségi fejlesztéseket végrehajtaniuk. A helyi szint fontossága, amelyet Rechnittzer és Smahó (2006) is kihangsúlyoz, abban rejlik, hogy minden

egyres térrész egyedi adottságokkal rendelkezik. Az egyes területek eltérő tulajdonságaikból következőleg eltérő problémákkal néznek szembe, és a külvilág kihívásaira pedig eltérő eszközök nyújtanak számukra megoldást. Azon eszközök, amelyek egy kistérség, vagy város fejlesztése során már beváltak, nem biztos, hogy más térrészben is be fognak válni. Helyi szinten, a helyi lakosság, civil szervezetek és vállalkozások részvételével ugyanakkor lehetőség adódik arra, hogy a város, városrész adottságait figyelembe véve, helyi erőforrásokra építve, a helyi érdekek figyelembe vételével, helyi fejlesztési ötletek alapján valósítsák meg a különböző akcióterületekre irányuló fejlesztéseket.

A globalizáció ellenpólusaként megjelenő lokalizáció egyben kötődést is jelent a helyhez. Ez az, ami a legtöbb emberben felébreszti azt az érzést, hogy tartozik valahová, hogy egy bizonyos területhez kötődő, sajátos kulturális jegyeket magában hordoz (Norberg-Hodges, 2000) és ez az, mely véleményem szerint arra készteti, hogy saját közösségének helyszínét, a települést, a településrészt jobbá tegye. Többek között ez az, amiért a helyi vállalkozások is a társadalmi felelősségvállalás értelmében részt vállalnak a helyi közösségek sikeresebbé tételében. A hely nem csak egy fizikai tér vagy földrajzi régió, hanem az ott lakók közti kapcsolatok, folyamatok összessége (Faragó, 1990). A helyi jelző a területfejlesztésben így egy olyan modellre utal, mely az érdekelt szereplők hálózatán, együttműködésén alapszik. Az alulról jövő fejlesztés egy olyan társadalmi folyamat Pecquer (2001) szerint, melynek alapvető vonása a szereplők mobilizálása (Póla, 2014). Az alulról jövő kezdeményezések általában egy probléma megoldására jönnek létre. Tehát ezek tudatos, proaktív beavatkozások, melyek célja a helyi lakosság számára megfelelő munkalehetőség és életszínvonal biztosítása.

A HELYI FEJLESZTÉS FOGALMÁNAK TISZTÁZÁSA, SZEREPLŐI, TEREI

A szakirodalom több fogalommal együtt kezeli a helyi kezdeményezésű fejlesztést. G. Fekete Éva szerint a fejlesztést területi dimenzióban megjelenítő helyi fejlesztéssel kapcsolatos különböző értelmezések három közös alapelve: helyi szereplők bevonása, helyi erőforrások befektetése, helyi kontroll gyakorlása. A területfejlesztéssel együtt szerepel gyakorta a helyi gazdaságfejlesztés. Bajmóczy (2011) értelmezésében a területfejlesztés három dimenziója a gazdaság, társadalom és a környezet, a területfejlesztés feladata pedig e dimenziók figyelése, értékelése és fejlesztése. A helyi gazdaságfejlesztés az alulról jövő kezdeményezéseken alapul és kizárólag a gazdasági dimenzióra koncentrálna. Tehát a meghatározásban a helyi gazdaságfejlesztés a területfejlesztés részeként fogható fel. Az alulról jövő kezdeményezés fogalmához, a helyi fejlesztéshez számos egyéb fogalom kötődik, mint pl. az alulról szerveződés, helyi megoldás, felhatalmazás, közösségi tervezés, közösségi részvétel stb. (Duignan et al., 2003).

Az alulról szerveződés, a közösségvezérelt fejlesztés lényege, hogy a helyi közösség autonóm módon határozza meg a céljait, a megvalósításhoz vezető

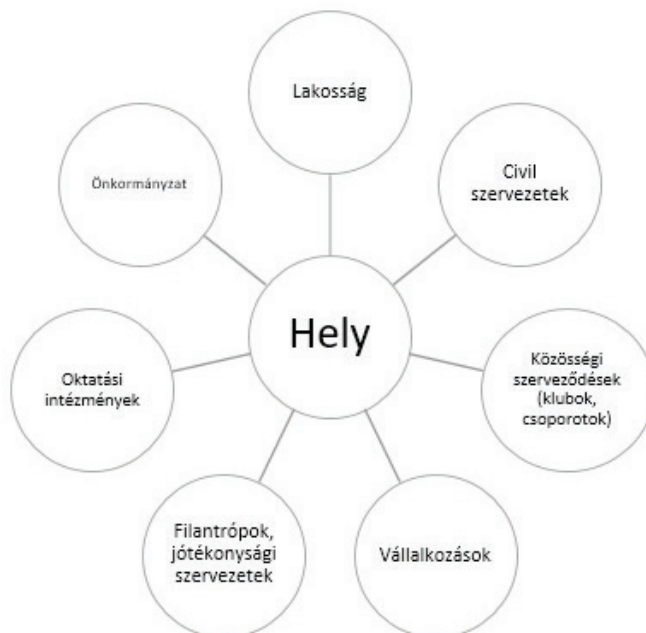
utakat. Túlmutat a központi támogatáspolitikai eszközök helyi alkalmazásán, más célrendszer követ (Czene-Rich, 2010). Céljaiban a helyi kezdeményezésű csoportok, vállalkozások, a helyi önkormányzat és az állam érdekei ütköznek (László-Kőszegfalvi, 2007).

G. Fekete Éva meghatározásában a helyi fejlesztés leglényegesebb vonása, megkülönböztetőjele (más típusú fejlesztésekhez képest) annak bottom-up jellege. Fontos továbbá a helyi szint részvétele, mégpedig a folyamatok kezdeményezőjeként és ellenőrzőjeként, illetve hangsúlyos a helyi társadalom önálló döntési kompetenciája, saját mozgásteret (G. Fekete, 2001).

A helyi jelző kijelöli a kezdeményezés terét, mely lehet kistérség, város, egy vagy több városrész. A kezdeményezés irányulhat egy bizonyos csoportra (pl. romák foglalkoztatásának növelése) vagy egy témára (Áldorfai-Topa, 2015).

A résztvevők a helyi stakeholder-ek, vagyis olyan helyi egyének és csoportok, amelyek érdekeltek a szóban forgó ügyekben (1. ábra).

1. ábra: A helyi kezdeményezések résztvevői

Forrás: Saját szerkesztés, Áldorfai-Topa, 2015, 60, 97. alapján

A stakeholderek közé sorolhatók a lakosság önszervező és önszervező intézményei, a helyi nyilvánosság, a helyi gazdasági élet szereplői, a helyi önkormányzat, a kisebbségi önkormányzat, és az oktatási intézmények.

A HELYI KEZDEMÉNYEZÉSEK BEMUTATÁSA

Az elmaradott térségek felzárkózási lehetőségeit kutatva szükségessé válik a korábbi modellektől eltérő, alternatív modellek keresése. A helyi gazdaság újralfelfedezése, a helyi közösségek által indított kezdeményezések egy lehetséges megoldásként jelennek meg. A sajátos magyar viszonyok közepette a települések egyfajta védekezési mechanizmusaként is tekinthetünk erre a folyamatra.

A kutatásom alapkérdése az, hogy lehetséges-e településeinken közösségi eszközökkel növelni a foglalkoztatást, csökkenteni a tartós munkanélküliséget, megerősíteni a helyi közösséget és ezáltal feloldani azokat a feszültségeket, amelyeket a top-down típusú fejlesztésekkel nem sikerült. A kutatás fő célja, hogy a helyi településfejlesztési céllal induló kezdeményezéseket olyan formában mutassam be, hogy azok összehasonlíthatóvá váljanak, és jó példaként szolgálhassanak más települések számára. Különösen fontos a szubszidiaritás kérdésének vizsgálata, tehát, hogy melyek azok a problémák, amelyeket a helyi közösség maga tud vagy tudna kezelni felülről jövő irányítás nélkül. Az országban egyre több közösségi kezdeményezés létezik, ezek bemutatása meghaladja jelen tanulmány kereteit, így a következőkben olyan kezdeményezések kerülnek felsorolásra és elemzésre, amelyek a 2010-2015 közötti időszakban indultak és működésük stabilnak mondható, kézzelfogható eredményeket képesek felmutatni.

A közösségi kezdeményezéseknek vannak közös jellemzői: önkéntes alapon, és spontán jönnek létre, jellemző az önszerveződés és a tartós közösségi együttműködés, helyi erőforrásokat használnak fel, törekszenek az önrendelkezésre, önellátásra, a helyiek elkötelezettek az iránt, hogy működőképeseek legyenek. A vizsgált kezdeményezéseket típusokba soroltam az alapján, hogy milyen erőforrások felhasználásával jönnek létre, és milyen erőforrások gyarapítására, megőrzésére törekszenek. Egy-egy kezdeményezés több erőforrás gyarapítására is szolgál. Törekedhetnek a környezeti erőforrások megőrzésére: ilyenek az alternatív energiafelhasználási törekvések, biogazdaságok, őshonos növényzet és állatvilág visszatelepítése és gondozása, természeti értékek védelme és ezek értékességének tanítása stb. Célozhatják a gazdasági erőforrások megőrzését pl. alternatív energiatermelés, biotermék előállítás, feldolgozás, munkaerőképzés stb. Társadalmi és emberi erőforrások megőrzését szolgálja a helyi oktatás, helyi információszolgáltatás, alternatív életmód oktatása, foglalkoztatás bővítés, felzárkóztatás stb.

Az egyes kezdeményezések elemzéséhez és összevetéséhez kialakított szempontrendszer a következőképpen alakul:

1. Milyen okok vezettek a kezdeményezés létrehozásához? Milyen erőforrások megőrzését, gyarapítását szolgálja? Valódi közösség áll mögötte? Kik a résztvevői?
2. Mítől sikeres a kezdeményezés? Mik a főbb eredményei? A sikertényezők mennyire speciálisak? Mik a feltételei annak, hogy egy ilyen típusú kezdeményezés máshol is sikeres legyen?

3. Vannak hátráltató tényezők, amelyek akadályozzák/akadályozhatják a fejlődést? Ha igen, hogyan lehetne ezeket megszüntetni?

Ezen kezdeményezéseket összességében jó példának, vagy jó gyakorlatoknak nevezhetjük, de természetesen nem vehetők át egy az egyben. Számos tényezők múlik a sikeres működés, többek között azon, hogy a közösség tagjai érzelmileg hogyan viszonyulnak saját lakóhelyükhöz, területi közösségükhöz; illetve kritikai hozzáállásuk kiterjed-e a felelősségvállalás, a részvétel, a kezdeményezés és a cselekvés irányába, s ha igen, eljutnak-e elképzeléseik kialakításáig és egyeztetéséig, közös tervek létrehozásáig és megvalósításáig. (Katonáné, 2013). Tehát kiemelten fontos az emberi tényező, a helyi tudás és elkötelezettség.

A jó példák leltára a későbbiekben tovább bővíthető, segítséget nyújthat a tapasztalatcseréhez, ami segítséget jelenthet a további fejlődéshez. A helyi fejlesztéseket támogató módszertani, információs háttér jelentősen növelheti a helyi érdekű fejlesztések, beavatkozások sikerét.

HEJÓSZALONTAI PROLECSÓ PROGRAM

A kezdeményezés célja: helyi foglalkoztatás fejlesztés, közösségi termeléssel megélhetési lehetőségek javítása, közösségi tudat erősítése és a roma lakosság integrációjának elősegítése.

A kezdeményezés helyszíne: Az elsősorban a gazdasági és emberi erőforrások megőrzését és gyarapítását szolgáló program helyszínéül szolgáló Hejőszalonta egy 800 főt meghaladó lélekszámú település Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. Annak ellenére, hogy jó adottságokkal rendelkezik a mezőgazdasági termeléshez, a településen hatalmas a munkanélküliség, az egyetlen munkáltató a kezdeményezés elindulása előtt a polgármesteri hivatal volt (NTH, Pro Lecsó Program).

A program létrehozóinak konkrét célja az volt, hogy – együtműködve a helyi önkormányzattal és a szegény, de ambiciózus roma és nem roma emberekkel – elterjesszen egy a szolidaritáson alapuló, a környezetvédelmet szem előtt tartó, vegyszermentes, fenntartható kisteleplési gazdálkodási formát.” (NTH, Pro Lecsó Program).

A kezdeményezés kereteiről: A fenntartható, kisteleplési vegyszermentes gazdálkodás meghonosítását szolgáló Pro Lecsó programot a Pillangó Komplex Térségi Fejlesztések stábjá dolgozta ki. A 2012-ben indított program működési hátterét a Pro-Cserehát Egyesület adja. A program keretében az egyesület a helyi vezetőkkel és lakosokkal együtt dolgozta ki egy önkormányzati tulajdonban álló telek biokertészeti hasznosítását. A Pillangó Fejlesztések különböző pályázatokon elnyert támogatási források felhasználásával – ez idő szerint elsősorban az EMMI Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárságának és az ERSTE Alapítvány támogatásával – biztosítja a gazdaságok teljes infrastruktúráját. A termelés szakmai felügyeletét az Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet Közhasznú Nonprofit Kft (ÖMKi) adja (BFFD, Pro Lecsó). A program költsége 7 millió forint volt, ebből 4 millió forint összegben kaptak támogatást az EMMI-től (NTH, Pro Lecsó Program).

A program eredményei: A kezdeményezés következtében jelentősen javult a résztvevő hátrányos helyzetű lakosság életminősége, megélhetési lehetőségeik kibővültek. A közösségi gazdálkodás, a kommunikáció révén erősödött a közösségi tudat és csökkent a munkanélküliség. A fentiek együttesen pozitívan befolyásolták a lakosok gondolkodásmódját és követendő példát mutattak a helyi fiatalság számára. A program segítette a roma kisebbséggel szembeni előítéletek csökkenését is. Mivel nagyszámú roma kisebbséghez tartozót foglalkoztatnak, ez bizonyította, hogy ez a passzívnak tartott rétege a társadalomnak, ha lehetőséget kap, aktivizálódik és képes azt kihasználni (NTH, Pro Lecsó Program). A 2012-ben indult program céljai között szerepelt a munkanélküliség csökkentése. Míg 2011-ben a munkanélküliségi ráta 28,6 % volt, 2012-re ez az érték közel 8 százalékponttal csökkent. 2014-re pedig tovább mérséklődött a munkanélküliségi ráta. A TEIR adatai alapján a regisztrált munkanélküliek száma a 2012-es évben 102 fő volt, ez 2014-re 67 főre csökkent. Mivel ezt a programot megelőzően az egyetlen foglalkoztatónak az önkormányzat számított, óvatosan kijelenthető, hogy a program elindításának következtében javultak az értékek. Ezzel párhuzamosan az egy lakosra jutó nettó jövedelem 2012-ről 2013-ra 258 781 Ft-ról 313 429 Ft-ra növekedett (TEIR, 2016). A program tehát indulását követően jelentősen javította a résztvevő hátrányos helyzetű lakosság életminőségét, megélhetési lehetőségeiket szélesítve.

A kezdeményezés alkalmazhatósága más településen: A faluban régi hagyománya van a mezőgazdasági termelésnek, ezen funkció újrafelfedezésével vált lehetővé a foglalkoztatási helyzet javítása. Másrészt olyan termékeket állítanak elő, amely meghaladja a tömegtermékek színvonalát. A program egyik hajtóereje az volt, hogy megmutassák az embereknek, meg lehet élni a falvakban és lehetőséget teremtsenek az önellátásra. A modell, úgy gondolom, hogy alkalmazható azokban a településekben, ahol megtalálható a mezőgazdasági hagyomány, a vegyszer nélküli termesztésről szóló gyakorlat és tudás. Az emberi tényező kulcsfontosságú szerepet játszott a megvalósításban. Fontos a falusi identitás újbóli felfedezése, a közösségépítés. A falu polgármestere törekedett arra, hogy a közösséggel együttműködésben kerüljön megvalósításra a program, élére állt a kezdeményezésnek és ezzel elnyerte a helyiek bizalmát.

ADACS-BÁBONY SZOCIÁLIS SZÖVETKEZET

A kezdeményezés célja: saját közösség szükségleteinek kielégítése helyi élelmiszertermeléssel, helyi foglalkoztatás fejlesztés

A kezdeményezés helyszíne: A közösségi szövetkezetet 2011 áprilisában alapította a Felső-Kiskunsági régió Kunadacs nevű településének helyi közössége. Jelenleg 10 tagja van: ketten Kunadacsról, hatan Kunbábonyból és ketten Kunszentmiklósról. Mindhárom jelentős munkanélküliséggel sújtott település, hagyományosan mezőgazdaságból és növénytermesztésből éltek a lakosok. (Közösségi Kezdeményezések, Adacs-Bábony Szociális Szövetkezet). A rendszerváltás által jelentősen sújtott területről van szó, amelyek a más településeken működő üzemegek

bezárása és a mezőgazdaság tulajdonviszonyainak átrendeződése következtében nehezen tudtak talpra állni. A lakónépesség száma folyamatosan csökken, évek óta egyre növekszik az elvándorlás a településekről. A kistérség ugyanakkor kedvező termőhelyi adottságú mezőgazdasági terület, amelyre építkezve újra fellendíthető az élet (TEIR, 2016).

A szociális szövetkezet konkrét céljai: A célja a saját közösség szükségleteinek kielégítése, hosszú távon a helyi munkanélkülieknek kínálnának munkát és megélhetést, akik a munkaerő-piacon valamilyen hátránnyal indulnak. Emellett megerősítenék közösséghez való tartozásukat, amely szolidaritást nyújt, és az érdemes, élhető élet perspektíváját (Közösségi Kezdeményezések, Adacs-Bábonny Szociális Szövetkezet).

A szövetkezet kereteiről: A KÖVET a szövetkezet egyik alapítójával, Mészáros Zsuzsával folytatott interjút, akinek elmondása szerint a kezdeményezés baráti körben folytatott beszélgetésekből nőtt ki magát. Az interjúból idézve: „A szövetkezettről már több évvel az alapítása előtt elkezdtünk beszélgetni. Latolgattuk a lehetőségeket, sok embert megszólítottunk, néhány dolgot közösen kipróbáltunk. Végül maradt egy erős mag, amelyik úgy gondolta, akkor is érdemes megalapítani a szövetkezetet, ha az adott pillanatban nem tudjuk pontosan, hogy mivel fogunk majd foglalkozni a jövőben. Mivel a résztvevők egy részének már nem volt munkahelye, vagy ha volt is, számítani lehetett arra, hogy belátható időn belül megszűnik, úgy gondoltuk, mindenképpen elébe kell mennünk az egyre súlyosabbá váló problémáknak. Abból indultunk ki, hogy mihez értenek a tagok, milyen kapcsolati hálóval rendelkezünk, kik lehetnek a partnereink, és mi az, amire szükség van helyben. A szövetkezetet végül 2011 áprilisában alapítottuk meg” (KÖVET, Másért Vállalkozók). A közösség sehonnan nem kap támogatást, pályázatokon sem indulnak. A szövetkezetben jelenleg tízen vannak, egy embert fizetnek tagi munkavégzési jogviszonyban, a többiek alkalmi munkavállalóként, a külső személyek pedig megbízás alapján dolgoznak. A szövetkezet 2015. évi bevétele 5 289 000 Ft volt (Szabadföld, Céginformáció).

A kezdeményezés eddig elért eredményei: A Civil Kollégium Alapítvány megbízásából 2011 óta a szociális szövetkezet üzemelteti az alapítvány tereit és látja el a működtetéséhez szükséges feladatokat. A Közösségi Öngyógyító Kertben növénytársítással termelnek zöldséget, fűszer- és gyógynövényt. A természettel megkínálják a hozzájuk érkezőket, a szövetkezeti tagok saját célra fel is dolgozzák. Tavaly nyári konyha és rakétakályha épült a kertben, utóbbin főzték ősszel a szilvalekvárt. Vásároltak egy telket Kunbábonnyban, ahol gyümölcsöst telepítettek. Hosszú távú tervük, hogy itt létesítsenek egy feldolgozó kisüzemet. A vendégházuk ebédlőjében nemrég nyitottak egy rendhagyó, Le Mat kávézót (Közösségi Kezdeményezések, Adacs-Bábonny Szociális Szövetkezet).

A kezdeményezés alkalmazhatósága: A kezdeményezés a falusi társadalom összefogása számára nyújt új kereteket és mintával szolgálhat más települések számára. Az Adacs-Bábonny Szociális Szövetkezet ugyan nem település-szintű összefogásként jött létre, hanem az egyes településekről néhány család

együttműködéseként. Ugyanakkor szociális szövetkezet több település önkormányzatának és helyi közösségének összefogásával is létrejöhet. Az összefogás által hatékonyabban tudnának termelni és a felesleget értékesíteni, mint ahogy erre külön képesek lennének. A települések együttműködése révén biztosíthatóvá válna a szükséges föld, technika és megfelelő szaktudás.

SZERI ÖKOTANYÁK SZÖVETSÉGE

A kezdeményezés célja: tudásmegosztás, termékcsere, közösségépítés, alternatív életmód oktatása

A kezdeményezés helyszíne: 2010-ben alakult meg az Ópusztaszeren és a környékén lévő tanyákon élők összefogásával a szövetség. A Pusztaszeri Tájvédelmi Körzet és környéke ad otthont a kezdeményezésben résztvevő tanyáknak. Ezen a környéken még ma is léteznek a hagyományos kis tanyák, amelyek természetes gazdálkodással és a hagyományok megőrzésével foglalkoznak (Átalakuló Közösségek, Szeri Ökotanyák Szövetsége SZÖSZ).

A kezdeményezés célja: A tanyai önellátó gazdálkodás a nagycsaládok hiánya és szükségleteket meghaladó igények miatt aligha megvalósítható. A SZÖSZ ezt igyekszik pótolni a közösségi önellátás keretein belül: amit csak lehet – pl. a húst, zöldséget, tejterméket, gyümölcsöt – cserélnek egymás között a tagok, vagy együtt állítanak elő. Kalákkal segítik a másikat: ha kell, vályogházat tapasztanak, kerítést építenek, befőznek, kenyeret sütnék. A céljuk egy alternatív, vegyszermentes, természetet óvó életmód kialakítása és a hagyományok, a természet szeretetének továbbadása (Átalakuló Közösségek, Szeri Ökotanyák Szövetsége).

A szövetség működése, elért eredményei: Az ökoszemléletű gazdák által alapított csoportnak 8-10 tanyasi család a tagja. A tanyai önellátó gazdálkodás a nagycsaládok hiánya miatt nehezen megvalósítható. Viszont összefogással már lehetséges ennek a véghezvitele. A Norvég Civil Alap támogatásával elindították Szörmentén – a természetközeli legelőtől a gyapjúzokniig nevű programjukat; ebben a gyapjúról tartanak előadásokat, illetve ismertetik felhasználását a gyakorlati alkalmak során. Ennek keretében tartják meg kézműves, “öko-logikus” táborukat. Csillagszemű névvel gyapjufeldolgozó műhelyt is üzemeltetnek. Gyermekük szellemi-lelki épülését központi kérdésnek tartják, így 2013-ban elindítottak egy magántanuló csoportot, a Vackorkuckóban. A szövetség teljesen önfenntartó, a táborokból, előadásokból tartják fenn magukat, valamint egymás közt terméket cserélnek (Átalakuló Közösségek, Szeri Ökotanyák Szövetsége).

A kezdeményezés alkalmazhatósága: A másként gazdálkodás, alternatív iskoláztatás, a leválás az országos ellátó hálózatokról, valamint a helyi források fenntartható használatára építő önellátás törekvése a közösségektől komoly erőfeszítéseket követel. Ez a fajta, az élet minden területére kiterjedő reform településszinten is megvalósulhat, erre példa a számos ökofalu Magyarországon, vagy az úgynevezett Magyar Élőfalu Hálózat.

MOZGALOM AZ ÁTALAKULÓ KECSKEMÉTÉRT

A kezdeményezés célja: településfejlesztés, közösségépítés, helyi önellátás

A kezdeményezés keretei: 2011-ben alakult külföldi példa alapján, a kecskeméti Zöld Ernyő Klub szervezésével. A jelenleg 15 tagot számláló Mozgalom az Átalakuló Kecskemétért (MÁK) példa értékű városi közösségi kezdeményezés, abból a szempontból, hogy nagyon sokféle területen működnek együtt, szerveznek programokat. Lekvárfőzést, kenyérsütést, magbörzét, kalács munkákat szerveznek, mely erősíti a közösséget. Megalakították a Kecskeméti Szatyor Egyesületet, és már több mint két éve sikeresen működtetik a környékbeli gazdák, termelők és vásárlók összekapcsolását (Inspi-ráció, 2014).

A kezdeményezés konkrét céljai és eredményei: A közösség célja egy élhetőbb, környezet-és közösségbarát Kecskemét kialakítása. Az egyik legfontosabb eredményüknek a Kecskeméti Szatyor Egyesület létrehozása és működtetése tekinthető. Ez egy olyan vásárlói közösség, melynek tagjai a vegyszermentes termékeket közösen szerzik a helyi termelőktől. A Szatyor Egyesület a közösség által támogatott mezőgazdaság klasszikus receptjét követi: a termelő szerződik vásárlóival, akik előre kialakított áron bizonyos rendszerességgel az évszaknak megfelelő, egészséges, környezetbarát módon előállított terményekhez jutnak. Jelenleg kb. 100 tagot számlál az önszerveződő csoport. Az egyesületi adatbázisban fellelhetők a helyi biogazdálkodók, akiknek termékeit heti egyszer lehet megrendelni, és meghatározott átadási pontokon átvenni. A helyi termelők támogatása mellett, előadásokat tartanak a helyi termék, vegyszermentes gazdálkodás témájában (Inspi-ráció, 2014).

A kezdeményezés alkalmazhatósága: A hazai gyakorlatban egyre elterjedtebbek az előállító és a felhasználó közötti közvetlen kapcsolat alternatív formái. Az első ilyen úttörő vállalkozás Pesten majd Szegeden jött létre, ezek mintájára alakult a kecskeméti közösség. Az egyesületek között folyamatos a kapcsolattartás és tudásmegosztás, ezzel egymás fejlődését szolgálják. A tudásmegosztás és támogatás pedig lehetővé teszi további egyesületek, mozgalmak létrehozását.

A SOPRONI KÉKFRANK

A kezdeményezés célja: a helyi gazdaság erősítése, helyi kultúra megőrzésének elősegítése

A kezdeményezés kereteiről: Az első ma is létező hazai helyi pénz a Soproni Kékfrank volt, amelyet Perkovácz Tamás soproni vendéglátó-ipari vállalkozó kezdeményezésére a vállalkozókból és magánszemélyekből álló HA-MI-ÖSSZEFOGUNK Európai Szövetkezet indított el 2010-ben. 2012-ben már több mint 800 helyen fogadták el fizetőeszközként a Kékfrankot, egyelőre főleg vállalkozások egymás közötti ügyleteit szolgálja. A helyi pénz használatát ösztönözendő az elfogadóhelyek 5-20%-os kedvezményt adnak a Kékfrankban fizetőknek. Az elfogadóhelyek döntő többsége Sopronban és közvetlen környékén található (Jacsó, 2013).

A kezdeményezés eredményei: A lokális pénzforma bevezetése a saját áruk, szolgáltatások iránti keresletet növeli, ami különösen fontos olyan régiókban, ahol a lakosság hajlamos a környező országokban vásárolni, ezzel nagy adókiesését okozva Magyarországnak. Sopronból például vásárlók tömegei jártak át vásárolni Ausztriába. A helyi pénz használatára adott kedvezménnyel megnőtt a soproniak helyi költsége. Egyfajta turisztikai látványossággá vált, másrészt a helyiek identitásának megtestesítőjévé válhat (Perkovácz, 2010). Kiemelkedő eredménye, hogy közvetve vagy közvetlenül a Kékfrank adta a mintát más működő magyarországi helyi pénz, a Balatoni korona és a hajdúnánási Bocskai korona elindulásához.

A kezdeményezés akadályozó tényezői: Problémát jelent, hogy a régióban még mindig nem ismert eléggé a helyi pénz. A magyar pénzügyi szabályozás nem kedvez kifejezetten a helyi pénzek bevezetésének, az MNB kockázatosnak tartja ezeknek az úgynevezett forgatható utalványoknak használatát, ennek szabályozása 2013-ban elsősorban ezen okból született meg (Helmecci-Kóczán, 2011). Az utalvány-kibocsátás törvénybe emelése (2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról) megnehezíti a jövőbeli kibocsátást, de a szabályozottság következtében csökken a kockázati szint és növekszik a bizalom, ezek miatt ez a lépés inkább előnyösnek számít.

BAGÁZS KÖZHASZNÚ EGYESÜLET

A kezdeményezés célja: komplex közösségfejlesztés, hátrányos helyzetűek mentorálása és támogatása

A kezdeményezés helyszíne: Az Egyesület 2011 óta működik a Budapesttől 40 m-re fekvő Bag nagyközség 400 fős romatelepen. Az oláhcsigány és romungró kisebbség földrajzilag és társadalmilag is szegregáltan él a település szélén. A felnőttek többsége aluliskolázott és munkanélküli vagy közfoglalkoztatottként dolgozik a helyi önkormányzatnak. A házak többsége nincs közművesítve. A térségben igen magas a kábítószer fogyasztók és a bűncselekmények száma (BAGázs Közhasznú Egyesület).

A kezdeményezés kereteiről: 2010-ben egy Both Emőke vezetésével folytatott élmény-alapú tréningen vetődött fel az Egyesület létrehozásának az ötlete. Egy komplex közösségfejlesztési modell keretén belül folytatnak telepi gyerek-és felnőtt projekteket (Átalakuló Közösségek, BAGázs Közhasznú Egyesület). Ezek célja a továbbtanulási és szakmaszerzési esélyek növelése, életúttervezés elősegítése, a munkaerőpiaci elhelyezkedés segítése készségfejlesztéssel. Jogi segítséget nyújtanak illetve az adósságok kezelésében és az érdekérvényesítésben is segítik a romatelep lakóit. Az Egyesület a település önkormányzatával együttműködve és a helyiek bevonásával végzi tevékenységét. A Prezi csapata több programjuk támogatója és résztvevője. Részt vesznek az ERSTE Bank roma programjában, illetve együtt dolgoznak biobrikett projektjükben a Cyclonómia Egyesülettel és a Profilanthrop Egyesülettel (Átalakuló Közösségek, BAGázs Közhasznú Egyesület). Az Egyesület ezenkívül adományokból, nemzetközi forrásokból (Erasmus+

és EU pályázatok) és az adó 1+1 százalék felajánlásokból valósítja meg programjait (BAGázs Közhasznú Egyesület, Közérdekű adatok).

A kezdeményezés eredményei: A telepi gyerekprojektjükbe összesen 65 főt vontak be, nekik a lemaradások csökkentésében, készségeik fejlesztésében segítettek. Az Egyesület egyéni mentorálást is biztosít, valamint segíti a fiatalokat a pályaválasztásban. Egyéni mentorolásban 12 fiatal vett részt. A felnőttprojekt eredményei jelen állás szerint: 40 bevont telepi felnőtt, 15 fő kapott jogi tanácsot illetve segítséget az adósságuk kezelésében. Tevékenységük sokrétű, a mentorprogramon, és korrepetáláson kívül működtetnek kiskertet, focicsapatot szerveznek, segítséget adnak a házfelújításhoz, energia- és biobrikett programot indítottak. Munkájukat helyi és budapesti önkéntesek is segítik, évente kb. 100 fő (BAGázs Közhasznú Egyesület, Hogyan dolgozunk).

A kezdeményezés alkalmazhatósága más településeken: Az Egyesület munkája és komplex modellje jó példaként szolgálhat arra, hogy a kisebbségek bevonásával, a közösségfejlesztés segítségével a feszültségek és a kirekesztettség feloldható. Az alapja pedig a közösségi párbeszéd és aktív cselekvés. Az Egyesület kifejezett célja, hogy közösségfejlesztésen alapuló társadalmi integrációs modellje országszerte segítse a szegregációval küzdő közösségeket (BAGázs Közhasznú Egyesület). Az integrációval foglalkozó szakemberek és más hasonló társadalmi feszültségekkel küzdő települések számára egy jól adaptálható modellnek tekintem programjukat.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az alulról jövő kezdeményezések legfontosabb eleme, hogy a helyi problémákra reagálva, a célrendszert alulról meghatározva, a helyi erőforrásokra támaszkodva valósulnak meg. Hazánkban ezek általában a következő területeken jelennek meg: szociális szövetkezetek, nonprofit foglalkoztatási projektek, közösségek által támogatott mezőgazdaság és szolgáltatások, helyi termék előállítás és értékesítése, helyi vásárlóközösségek, pénzforgalmat kiváltó helyi pénzek és cserekörök. Az 1. táblázatban a bemutatott esetek fő tulajdonságai láthatók, összegezve a fent leírtakat.

1. táblázat: A bemutatott helyi kezdeményezések jellemzői

Esettanulmányok						
	ProLecsó Program	Adacs-Bábonny Szociális Szövetkezet	Szeri Ökotanyák Szövetsége	Mozgalom az Átalakuló Kecskeméttért	Soproni Kékfrank	BAGázs Közhasznú Egyesület
Működési forma	egyesület	szociális szövetkezet	szövetkezet	egyesület	egyesület	egyesület
Fejlesztés mozgatói, kezdeményezői	helyi közösség és helyi hatalom	helyi családok	helyi tanyakon élők	helyi közösség	helyi közösség, helyi vállalkozók	helyi közösség, helyi hatalom
Területi hatókör	Hejőszalonta	Kunadacs, Kunbábonny, Kunszentmiklós	Pusztaszeri Tájvédelmi Körzet	Kecskemét	Sopron és környéke	Bag
Bevontak társadalmi helyzete	hátrányos	hátrányos	hátrányos	középréteg	közép-és felsőréteg	hátrányos
Tevékenység	közösségi gazdálkodás	közösségi gazdálkodás	önellátó gazdálkodás	közösség által támogatott gazdálkodás	helyi pénz működtetése	integrációt elősegítő program
Tevékenység célja	helyi foglalkoztatás fejlesztés, roma lakosság integrációja	helyi foglalkoztatás fejlesztés, közösség szükségleteinek kielégítése, közösség-építés	közösségi önellátás biztosítása, tudásmegosztás, termékcserre, közösségépítés, alternatív életmód oktatása	helyi önellátás, közösség-építés, alternatív életmód oktatása	helyi gazdaság erősítése, helyi kultúra megőrzésének elősegítése	komplex közösség-fejlesztés, hátrányos helyzetűek mentorálása és támogatása
Finanszírozási forma	pályázatok	tevékenységből származó bevétel	tevékenységből származó bevétel	tevékenységből származó bevétel	tagok befizetése, tevékenységből származó bevétel	pályázatok

Forrás: saját szerkesztés

A bemutatott helyi kezdeményezések legfőbb motiváló tényezője a területi elmaradottság vagy válsághelyzet felismerése és az ebből következő cselekvési kényszer volt. Elsősorban a helyi gazdaság és munkaerőpiac fellendítését szolgálják. Céljuk egy adott térség, település, településrész önfenntartó fejlődése feltételeinek megteremtése, az életminőség és a gazdálkodás feltételeinek javítása.

A programok közül kettő az, amely a hátrányos helyzetű roma lakosság integrációját kívánja elősegíteni. Míg a ProLecsó program ezt munkahelyek teremtésével, addig a BAGázs Egyesület mentorálással, oktatással kívánja ezt elérni. Az Adacs-Bábonyi Szövetkezet, a szeri ökotanyák, illetve a kecskeméti MÁK közösségi gazdálkodás folytatásával biztosítja a résztvevők önellátását, illetve a kiegészítő jövedelem előteremtését. A MÁK, illetve a Soproni Kékfrank kezdeményezések azok, amelyek nem kifejezetten a hátrányos helyzetűek életminőségének javítását célozzák. A MÁK által létrehozott Szatyor Egyesület célja, hogy segítsék a helyi termékek piacra jutását, és népszerűsítsék az alternatív életmódot. Megalkotóinak célja volt többek között a közösség erősítése is. A kezdeti 10 fős csoport több mint 100 tagúvá nőtte ki magát, a résztvevők pedig aktív alakítójává váltak a helyi életnek. A Soproni Kékfrank kezdeményezés amellett, hogy erősíti a térség marketingjét, határon túli településekkel tesz együttműködést és tudáscserét lehetővé. A két program a lokálpatriotizmus, a helyi értékek védelmének erősítését szolgálja.

A bemutatott esetek nagy részében a helyi lakosság egy szűkebb csoportja, vagy egyetlen ember elköteleződése indította útjára a kezdeményezést, majd ezeket később kiterjesztették a helyi lakosság nagy részére. Szélesebb körű részvétellel a BAGázs Egyesület és a ProLecsó Program indult el. Ez alátámasztja G. Fekete Éva következtetéseit a helyi aktorok meglétéről. Szerinte nincs szükség egy erős helyi közösséghez, elegendő egy erős helyi vezető, vagy egy tetterre kész csoport, hogy egy kezdeményezés elindulhasson. A valós közösséget pedig az önkormányzat pótolja.

Az itt bemutatott esetekből csupán kettőben működtek együtt a helyi hatalommal, a ProLecsó Programban és a BAGázs Egyesület létrehozásában játszott a helyi önkormányzat nagyobb szerepet. A ProLecsó Program esetében telket biztosított, amelyen elindulhatott a gazdálkodás, a BAGázs Egyesületnek pedig helyszínt és anyagi támogatást biztosított. Az Adacs-Bábonyi Szociális Szövetkezet és a Szeri Ökotanyák Szövetségét néhány helyi család hozta létre saját boldogulásának biztosításához, a helyi hatalom ezek létrejöttében nem játszott szerepet. A Soproni Kékfrank kibocsátásában a helyi önkormányzat nem vett részt, az Egyesület fenntartásához pedig nem nyújt támogatást.

A finanszírozás kérdése mindig kritikus pontja a helyi fejlesztéseknek. A két helyi kezdeményezés, amelyekben a helyi önkormányzatok aktív szerepet vállaltak, pályázatokból tartja fenn magát. Az alacsony jövedelmű helyi lakosság minimális bevételekhez juttatja az önkormányzatokat, és ez megnehezíti, hogy a kezdeményezések fenntartói legyenek hosszú távon.

A tanulmány szakirodalom részében bemutattam a helyi kezdeményezések legfontosabb ismérveit. Fontos annak bottom-up jellege, vagyis a helyi szint részvétele, mégpedig a folyamatok kezdeményezőjeként és ellenőrzőjeként. A résztvevők tehát a helyi stakeholder-ek, vagyis olyan helyi egyének és csoportok, amelyek érdekeltek a szóban forgó ügyekben. Önkéntes alapon, és spontán jönnek létre, jellemző az önszerveződés és a tartós közösségi együttműködés, helyi erőforrásokat használnak fel, törekszenek az önrendelkezésre, önellátásra,

a helyiek elkötelezettek az iránt, hogy működőképesek legyenek. A kezdeményezés irányulhat egy bizonyos csoportra (pl. romák foglalkoztatásának növelése) vagy egy témára.

A 2. táblázatban az ismertetett példákat ezen ismérvek alapján értékelem. További elemzési szempontként megjelenik, hogy mely erőforrások megőrzésére törekszik és hogy hosszú távon fenntartható-e.

2. táblázat Az egyes programok értékelése

Esettanulmányok						
	ProLecsó Program	Adacs-Bábonny Szociális Szövetkezet	Szeri Ökotanyák Szövetsége	Mozgalom az Átalakuló Kecskeméért	Soproni Kékfrank	BAGázs Közhasznú Egyesület
Helyi erőforrások, amelyek használ	mezőgazdasági hagyományok, kihasználatlan fölterületek, munkaerő	természeti erőforrás, mzg-i ismeretanyag	mezőgazdasági hagyományok, tudás, együttműködés, termékek	együttműködési kultúra, bizalom, ismeretanyag, humán erőforrás	együttműködési kultúra, humán erőforrás	gazdasági erőforrások, közösségi összetartás
Erőforrások, amelyek megőrzésére törekszik	emberi és gazdasági erőforrás	emberi és gazdasági erőforrás	természeti és emberi erőforrások	humán erőforrás, természeti és gazdasági erőforrás	társadalmi erőforrás, humán erőforrás, gazdasági erőforrás	társadalmi erőforrás, emberi és gazdasági erőforrás
Új munkahelyeket hoz létre	igen	nem	nem	nem	nem	nem
Hátrányos helyzetű munkavállalókat foglalkoztat, reintegrációt hajt végre	igen	nem	nem	nem	nem	igen
Hosszútávon fenntartható	?	igen önfenntartó	igen önfenntartó	igen önfenntartó	?	?
Közösségi érdeket szolgál	igen	igen	igen	igen	igen	igen
Valós szükségletekre reagál	igen	igen	igen	igen	igen	igen
Helyi közösség irányításával jött létre, működik	igen	igen	igen	igen	igen	igen
Közösségépítő jelleg	igen	igen	igen	igen	igen	igen
Helyi önkormányzati támogatás	igen	nem	nem	nem	nem	igen

Forrás: saját szerkesztés

Mint ahogy az a 2. táblázatban összefoglalásra került, ezek a programok helyi erőforrásokat használnak fel, legyen szó a meglévő mezőgazdasági hagyományokról, a vegyszermentes gazdálkodáshoz kapcsolódó ismeretanyagról, vagy a helyi munkaerőről. Egyedül a bagi kezdeményezés az, amely nem helyi munkaerőt is bevon. Mindegyik esetben igyekeznek a már feltárt erőforrásokat megerősíteni és megőrizni, a belső erőforrásokra építő, saját versenyképességi tényezőt megtalálni.

Az elemzett kezdeményezések közül a ProLecsó Program az, amely kifejezetten új munkahelyek teremtését tűzte ki céljául és évről évre egyre többen dolgoznak a helyi programban. Ugyanakkor a hosszú távú működése kérdéses, mivel főként pályázati pénzekből fedezik a fenntartási költségeket. A fennmaradás a tagok elköteleződésétől és szorgalmától függ. A Soproni Kékfrankot megalkotó egyesület is pénzügyi problémákkal küzd, 2017 nyarán az Egyesület létjogosultsága is megkérdőjeleződött. Mivel nincs elegendő mennyiségű Kékfrank forgalomban és lassabban forog, mint várták, a HAMI-Összefogunk Egyesület fenntartása nehézkessé vált. A BAGázs Egyesület egyfajta integrációs programként működik, de erősen függ a külső forrásoktól, emiatt a fennmaradása hosszú távon kérdéses.

A kezdeményezések mindegyike a közösség érdekét szolgálja, hiszen ezek célja, hogy a közösség fejlődhessen, valamilyen módon önfenntartóvá vagy versenyképessé válhasson. Ezt különböző módon érhetik el: a munkanélküliség felszámolásával, az integráció elősegítésével, a közösségi önellátással, tudásmegosztással, helyi termékek vásárlásával stb.

Mindegyik valós szükségletekre reagál. A közösségi termelés és a termék-megosztás révén friss élelmiszerrel látják el egymást, a települést és akár annak környezetét. A munkanélküliség felszámolása és a hátrányos helyzetűek integrálása is valós szükséglet. A Soproni Kékfrank pedig a helyi vállalkozók azon szükségletére ad választ, hogy a helyiek az ő termékeiket vásárolják és helyben költsék el pénzüket. A BAGázs Egyesület által lehetővé tett közösségi tanulás, a ProLecsó Program és az Adacs-Bábony Szociális Szövetkezet, valamint az Ökotanyák Szövetsége és a MÁK által kialakított közösségi termelés és munkamegosztás, valamint termékcsere mind a közösség épülését támogató kezdeményezések. A Soproni Kékfrank turisztikai jelentősége az, ami a lokálpatriotizmust növelheti.

A bemutatott példák igen hasonló tanulságokkal szolgálnak a szakemberek számára. Minden esetben azonosítható olyan tényezőknél a megléte, amelyek nélkül egyetlen alulról jövő kezdeményezés sem tud megvalósulni. Ilyen tényezők a helyi közösség bevonása, a helyi sajátosságok felkutatása és az ezekre történő építkezés. A helyiek bevonása és részvétele nélkül az ilyen típusú projektek megfelelősége megkérdőjelezhetővé válhat. Különösen igaz ez a kisebbségek által lakott településekre, a felzárkóztatásukra irányuló projektek esetében. A kezdeményezések sikerességében kulcsszerepet játszanak a vezetők. Kompetenciájuk, tudatosságuk alapvető hatással bír a projekt végeredményére. Abban az esetben, ha a helyi közösség nem elég erős, vagy nem elég összetartó, egy-egy

kezdemenyezés élére gyakran áll egy szűkebb csoport vagy a helyi önkormányzat, a polgármester vezetésével.

Lányi András ugyanakkor nem ezt tapasztalta, amikor helyi fejlesztési kezdeményezéseket vizsgált az Őrségben. Az Őrség aprófalvas térségeiben e kezdeményezések értelmi szerzői a bevándorló városi értelmiség és nem a helybeliek. A sikeres pályázatok nyomán beinduló kezdeményezések elhaltak a települések érdektelensége miatt. A működő helyi kezdeményezések mögött álló, a helyiek által „gyüttmentként” emlegetett betelepülőket pedig a helyi társadalom nem támogatja. Falusi térségekben sokkal fontosabbnak bizonyult szerinte egy ambiciózus, vezető egyéniség megléte, aki akár a messziről jött emberrel szembeni bizalmatlanságot is le tudja győzni (Lányi, 2010).

Véleményem szerint ugyanakkor az innováció keletkezéséhez elengedhetetlen egy kreatív ember, aki képes a célcsoportot bevonni a projekt formálásába és megvalósításába. Az ismertetett esettanulmányok is jól példázzák, hogy elegendő egy vagy néhány ember, aki a fejlesztést generálja, a közösség többi tagja pedig ezt befogadja és magáévá teszi, együttműködik a megvalósításában.

Viszont nincs egy általános recept a települési, térségi fejlődés beindítására. A helyi adottságoztól és aktivitástól függően a fejlődés motorjául szolgálhat egy szociális szövetkezet, egy közösségfejlesztési modell, helyi pénz, helyi biogazdaság, helyi iskola indítása stb. A fejlődésre törekvő közösségek mindegyike másképpen egyforma. Közös bennük az együttműködési hajlandóság, hiszen a legtöbb esetben a megélhetésre szövetkeznek. Ahogy G. Fekete Éva írja, kész recept nem létezik. „A helyes döntések a belső összefüggések ismeretében és számtalan példa, korábbi tapasztalat birtokában hozhatók meg.” (G. Fekete, 2011).

Horváth Eszter (2013) disszertációjában a települések sikermodelljéről ír, és ehhez kemény, valamint puha tényezőket rendel. Ezen faktorokhoz eszközöket társít és végső célokat. A kemény faktorok közé sorolja a település földrajzi fekvését, intézményi ellátottságát, a helyi gazdasági erőt és helyi erőforrásokat. Ezek a tényezők statisztikai adatokkal jól mérhetőek, hatásuk közvetlenül jelentkezik. A puha faktorok kiemelkedően fontosak, azonban mind mérhetőség, mind a hatásmechanizmusok szempontjából jelentősen különböznek a kemény tényezőktől. A puha faktorok közé sorolható egy település adaptációs képessége a megváltozott gazdasági, társadalmi környezetben és a helyi tudás, amelyet az adaptálódás során felhasználnak. Puha faktor a helyi közösség, amelynek valóban a helyi kezdeményezésű fejlesztések mögött kell állni ahhoz, hogy ténylegesen teljesítsék a kitűzött célokat. Ehhez szorosan kapcsolódik a helyi identitás és kultúra, valamint a helyi hagyományok. Ezeket a tényezőket az alulról jövő kezdeményezések sikertényezőinek is nevezhetjük. Egyértelmű, hogy egy erős közösségnek és közösségi elhatározásnak kell egy bottom-up típusú településfejlesztési kezdeményezés mögött állnia. Amikre ezek a kezdeményezések építkezni tudnak, azok a település erőforrásai, a település hagyományai és a helyi identitás. A megfelelő adaptációs képesség alatt a helyi közösség azon képességét értem, hogy a politikai és jogi környezetnek megfelelően alakítja településfejlesztési stratégiáját, a pénz-

ügyi forrásokért zajló versenyben saját erősségeire építkeznek. Ezt kiegészíteném a hálózati képességekkel (Cooke, 1995), amelyek alatt a reciprocitást, a mások iránti bizalmat, a partneri együttműködési készséget, és a megerősítési képességet értem. A település innovációs potenciálját jelentős részben ezek, a helyi közösséget leíró puha faktorok határozzák meg.

A helyi kezdeményezések társadalmi, valamint gazdasági hasznosságára az áttekintett projektek ugyan nem szolgálnak módszertanilag védhető következtetésekkel, de számos kulcselemet felvonultatnak. A súlyos munkanélküliség által sújtott, hátrányos helyzetű településeken véleményem szerint már az is nagy előrelépésnek tekinthető, hogy a korábban passzív egyének és közösségek aktivizálódnak, hajlandóak tenni a fejlődésért, valamint, hogy beindulnak különféle jövedelmet generáló, kiegészítő kezdeményezések, mint pl. egy közösen művelt biokert.

Fontos, hogy ezek az alulról építkező fejlesztési projektek a központi intézkedések mellett, azokkal párhuzamosan jelennek meg, a területi politikának egyfajta dualitást kölcsönözve. A bemutatott példák arra engednek következtetni, hogy ezek közvetlenül nem kapcsolódnak a területi politikához. A bottom-up kezdeményezések pénzügyi forrásaikat tekintve függetlenek a kormányzattól, így nem rendelkeznek olyan közvetítő intézménnyel, mint a Leader-programok. Ezek eredményeinek kiértékelésére tettek kísérletet kormányzati oldaláról, és a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium (NFM) és a Nemzetgazdasági Minisztérium (NGM) megbízásából összeállítottak úgynevezett gyűjtéseket, amelyek jó gyakorlatokat, és ötletadó megoldásokat tartalmaznak, de beintegrálásuk a területi politikába nem történt meg.

Fontos továbbá azt is megjegyezni, hogy ezek a kezdeményezések csak akkor tudnak hosszú távon működni, ha a központi fejlesztési intézkedések nem hatnak ellenében a helyben megfogalmazott szükségleteknek és céloknak. A projektek nem tudnak hosszú távon fenntarthatóvá és működőképpé válni, ha a központi intézkedések nincsenek ezekkel összhangban. G. Fekete Éva szavaival élve, e projektek erős helyi önkormányzati meghatározottsággal rendelkeznek, de emellett többségük függ a külső forrásoktól is. Kiemelten fontosnak tartom tehát a helyi fejlesztési projektek finanszírozásának központilag történő elősegítését, ezek beépítését a központi intézkedésekbe, akár a Leader-programokhoz történő kapcsolásával, de oly módon, hogy a tervezésük és megvalósításuk közben valóban helyben maradjon.

IRODALOM

- Áldorfai Gy.-Topa Z. (2015) Helyi gazdaság-és vállalkozásfejlesztés. Szemelvénygyűjtemény. Szent István Egyetem. Gödöllő
- Átalakuló Közösségek – Közösségi válaszok a környezeti, energia- és társadalmi válságokra: Szeri Ökotanyák Szövetsége. <http://kozossegek.atalakulo.hu/szeri-okotanyak-szovetsege-szosz-megtekintes> dátuma: 2016.11.20.

- BAGázs Közhasznú Egyesület. <http://www.bagazs.org> megtekintés dátuma: 2017.02.03
- BAGázs Közhasznú Egyesület: Hogyan dolgozunk. <http://www.bagazs.org/kik-vagyunk/hogyan-dolgozunk/> megtekintés dátuma: 2017.02.04
- BAGázs Közhasznú Egyesület: Közérdekű adatok. <http://www.bagazs.org/kik-vagyunk/kozerdeku-adatok/> megtekintés dátuma: 2017.02.04
- Bajmóczy Z. (2011) Bevezetés a helyi gazdaságfejlesztésbe. Egyetemi jegyzet. Szegedi Tudományegyetem. Szeged
- Céginformáció: Adacs-Bábonny Szociális Szövetkezet. <http://ceginformacio.creditreform.hu/cr9318446221> megtekintés dátuma: 2016.11.05
- Czene Zs.-Ricz J. (2010) *Területfejlesztési füzetek 2. - Helyi gazdaságfejlesztés. Ötletadó megoldások, jó gyakorlatok.* Váti Nonprofit Kft., Budapest
- Cooke, P. (1995) Network Approaches to Regional Innovation and Technology Management. *Technology Management*, 7, 2, 18-30
- Faragó L. (1990) A helyi gazdaságfejlesztés elmélete. *Gazdasági Fórum*, 2, 44-55
- G. Fekete É. (2005) A kultúra funkciói a helyi stratégiákban. Előadás VII. Közművelődési Nyári Egyetemen. Tér Társadalom Kultúra. Szeged. 2005. szeptember. <http://knye.shp.hu/hpc/web.php?a=knye&o=bG8TtnosdH> megtekintve: 2016. 10. 23.
- G. Fekete É. (2001) Együtt – de hogyan? Innovációk a kistérségi fejlesztésekben. *Tér és Társadalom*, 15, 3-4, 39-53
- G. Fekete É. (2011) Gondolatok a „helyi kezdeményezései gazdaságfejlesztési programok vizsgálata” c. esettanulmány-kötet apropóján. online: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/terstat/2011/04/g_fekete.pdf megtekintve: 2017.08.10.
- Helmecci I.-Kóczán G. (2011) A „helyi pénznek” nevezett utalványokról. *MNB Szemle*, 2011. április, 30-43
- Horváth E. (2013) *Kicsik között a legkisebbek - A törpefalvak sikerének kulcstényezői.* Doktori Értekezés. Széchenyi István Egyetem, Győr
- Inspi-ráció Egyesület (2014) Közösségek felé. p. 23. <http://www.inspi-racio.hu/index.php/koezoessegi-vallalkozas/koezoessegi-kutatas/zaro-tanulmany> megtekintés dátuma: 2016. 11.13.
- Jacsó E. (2013) *Helyi pénzek.* HUMUSZ Szövetség. Budapest
- Katonáné Kovács J.-Bótné Horváth N. (2013) *Közösségfejlesztés.* Jegyzet. Debreceni Egyetem Gazdálkodástudományok Centruma, Debrecen
- KÖVET: Másért Vállalkozók. <http://www.kovert.hu/tudasbazis/masert-vallalkozok/masert-vallalkozok-30-beszelgetes-meszaros-zsuzsa-kozossegefejlesztovel> megtekintés dátuma: 2016.11.20
- Közösségi Kezdeményezések: Adacs-Bábonny Szociális Szövetkezet. http://kokemeny.hu/kokemenyek/adacs-babony_szocialis_szovetkezet.214.html?pageid=22 megtekintés dátuma: 2016.11.07
- Lányi A. (2010) Miért fenntarthatatlan, ami fenntartható? – a környezetbarát gazdálkodás és a közösségi vállalkozás esélyei egy aprófalvas régióban. In: Fülöp S. (2011): *Beszámoló a jövő nemzedékek országgyűlési biztosának 2010. évi tevékenységéről.* online: http://beszamolo2010.jno.hu/cd/fuggelekek/2_kutatasok_eredmenyei/lanyi_orseg.pdf megtekintve: 2017.08.15.
- László M. – Kőszegfalvi Gy. (2007) A településfejlesztés cél-és eszközrendszere. In: László M. – Pap N. (szerk.): *Bevezetés a terület-és településfejlesztésbe.* Lomart, Pécs, 63-68

- Norberg-Hodges, H. (2000) Hozzuk a gazdaságot haza! Egy helyhez kötődő kultúra felé. In: Lányi A. (szerk.): *Természet és szabadság*. Osiris Kiadó, Budapest, 258-263
- Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal: *Helyi gazdaságfejlesztés, ötletadó gyakorlatok*. online: <https://www.nth.gov.hu/hu/tevekenysegek/gazdasagfejlesztes/helyi-gazdasag-fejlesztes/otletado-megoldasok-es-jo-gyakorlatok/prolecso-programmegtekintes> dátuma: 2016.12.05.
- Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer: Helyzet-Tér-Kép. www.teir.hu megtekintés dátuma: 2016.11.04.
- Perkovácz T. (2010) *Sopron és vonzáskörzetének fizetési eszköze a KÉKFRANK utalvány*. http://www.kekfrank.hu/letoltes/fizeto_eszkozunk_a_kekfrank.pdf megtekintés dátuma: 2017.01.20
- Pillangó Komplex Térségi Fejlesztések: Pro Lecsó Program. <http://www.bffd.hu/pro-lecso/ismerteto> megtekintés dátuma: 2016. 12.10.
- Póla P. (2014) Helyi erőforrások, vidékfejlesztési stratégiák. In: Lukovics M., Zuti B. (szerk.): *A területi fejlődés dilemmái*. SZTE Gazdaságtudományi Kar. Szeged, 267-276
- Rechnitzer J.-Smahó M. (2011) *Területi politika*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Szabadföld: Támogatás nélkül is van élet. http://www.szabadfold.hu/aktualis/tamogatas_nelkul_is_van_elet megtekintés dátuma: 2016.11.30
- 2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról